

דיני כהן שחי עם גרושה כאשתו

(שיטת הרמב"ם)

הרב רצון ערוסי

שאלה: מהם דיניו של כהן שחי עם אשה כאשתו. מהם דיני צאצאיו? ומהם דיניו הוא, לנשיאת כפיים, לעלות ראשון לתורה ועוד.

אנו נדרשים לשאלה זו, בשנית, מאחר ובעוונותינו המרובים, יש כהנים מקרב שלומי אמוני ישראל, שמורים היתר לעצמם לחיות עם גרושות כאילו היו נשותיהם, בלי חופה וקידושין. וזאת בשל שתי סיבות: הרבנות אינה מתירה להם להינשא. וכן משום שהם שמעו ששיטת הרמב"ם היא שעיקר האיסור של כהן וגרושה, הוא דווקא על ידי חופה וקידושין ולא שתו לבם לכך, שגם אם כדבריהם כן היא שיטת הרמב"ם, דבר שלענ"ד אינו כן, הרי הם עוברים על איסור קדשה, ויש גם על איסור נדה, ה' יצילנו. ומה רב הכאב שכהנים אלו חיים בקרב בני קהילה דתיים, והם באים לבית הכנסת להתפלל, ורוצים לברך ברכת כהנים, ולעלות לתורה ראשון. וכפי שהגיעו אליי שמועות, יש מקומות שדבר זה גורם למחלוקת גדולה, עד כדי אלימות. והיו רבנים שפנו אליי וביקשו הוראה ברורה, כדי שיוכלו למלא תפקידם הרבני כהלכה. ובאמת ששאלתי את מו"ר עט"ר הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א, והוא הגיב בחומרה כנגד תופעה זו. והוא הבטיח לי שאם אפנה אליו את השאלה בכתב, הוא ישיב בכתב, כדי לתת פרסום להוראת ההלכה בעניין.

ומאחר והבסיס, כביכול, של המקילים הם דברי הרמב"ם, נעיין בעיקר בדבריו.

תשובה: כתב הרמב"ם בספר המצוות, לאוין קס: "שהוזהר הכהן שלא יקח גרושה, והוא אמרו, ואשה גרושה מאישה לא יקחו".

קיתה זו האמורה בדברי רבינו, היא נישואין. שהרי בכרוז להלכות איסורי ביאה כתב רבינו: "שלא ישא כהן גרושה". הרי שכתב לשון נישואין. ויוצא שהקיתה האמורה בכהן וגרושה הם נישואין. כיוצא בדבר, רבינו, סנהדרין (יט ז) מנה את הלאוין שלוקין עליהם, ושם אות קנ, כתב: "כהן שקדש זונה ובעלה". ובאות קנא, כתב: "אם שקדש גרושה ובעלה". ובאות קנב, כתב: "או שקדש חללה ובעלה". הרי שהקפיד בכל הלאוין האלה, להגדיר הלאו שלוקין עליו, בקידושין ובעילה. אולם באות קנג, כתב: "וכן גדול שבעל אלמנה, אף על פי שלא קידשה". כלומר שדווקא באלמנה לכהן גדול יש לאו על ידי בעילה בלבד, בלי קידושין.

ובאמת שהרמב"ם כתב שם בכרוז, "שלא ישא זונה". וכן "שלא ישא כהן גדול אלמנה". הכל לשון נישואין. אבל יתירה מזו, הרמב"ם הוסיף לאו, "שלא יבעול כהן גדול אלמנה, אפילו בלא נישואין". כלומר, לגבי כהן גדול נאמרו שני לאוין, "שלא ישא אלמנה", ו"שלא יבעול אלמנה". ובסה"מ, לאוין קסב, כתב רבינו:

שהוזהר כהן גדול מלבעול את האלמנה, אפילו בלי קידושין. והוא אמרו יתעלה, ולא יחלל זרעו בעמיו. ופירושו, שכהן הדיוט נאסרו עליו הנישואין, באמרו לא יקחו. וליקוחין הם הקידושין. אלא שאינו לוקה, עד שיבעול, כמו שביארנו לעיל. אבל אם בעל בלא קידושין, אף על פי שזה אסור ומוזהר עליו, ופסלה, אינו לוקה משום זה [=אבל לוקה משום קדשה], כיון שלא נתפרשה אזהרה לכך.

הנה כי כן, רק כהן גדול שבעל אלמנה, בלי קידושין, עובר על לאו מיוחד שהוזהר עליו, ולוקה עליו. ואילו כהן הדיוט הוזהר שלא ישא גרושה, ואינו לוקה על לאו זה, רק עד שיבעול אותה. אבל ראינו בדברי הרמב"ם שגם הדיוט אסור לבעול גרושה, ואם עשה כן, הוא פסלה. כלומר עשאה חללה. כפי שכתב רבינו, איסורי ביאה (פי"ט ה"א) "וכן אחת מן הנשים שנאסרה לכהונה שנבעלה לכהן נתחללה". וכן כתב

בפיהמ"ש, קידושין (פ"ד מ"ו) **שכהן הדיוט שבא על גרושה, אפילו ביאת זנות, חילל אותה, וזרעו ממנה חללים.** ואינו לוקה על בעילתה, מדין כהן וגרושה, כי אין אזהרה מיוחדת לכהן הדיוט שלא יבעול גרושה (לא שאין איסור שכהן הדיוט יבעל גרושה), אלא לוקה עליה מדין קדשה. וכן כתב בהלכה, איסורי ביאה (פי"ז ה"ב):

כל כהן **שנשא** אחת מהשלוש נשים (=גרושה, זונה וחללה), בין כהן גדול, בין כהן הדיוט, **ובעל לוקה. ואם בא עליה דרך זנות אינו לוקה משום זונה או גרושה או חללה, שנאמר לא יקחו, עד שיקח ויבעול.**

שיטת הראב"ד

והראב"ד, שם, השיג על דברי הרמב"ם כדלקמן:

א"א, **אין השכל מודה בזה.** שהרי למדו כהן הדיוט מכהן גדול לחלול הזרע בגזירה שווה, זונה זונה. הילכך, **כי הדדי נינהו באיסורייהו.** וטעות היא בידו. והטעהו מה שראה בגמרא, כהן גדול באלמנה לוקח שתים, אחת משום לא יקח, ואחת משום לא יחלל. **הוא סבר, דוקא כהן גדול. ולא היא, אלא משום דלאו מיתני ליה בכהן הדיוט חלול באשה.** ובשלא גמר ביאתו קמיירי. דליכא חילול זרע".

הנה כי כן, לדעת הראב"ד, דין כהן הדיוט נלמד מכהן גדול בשני דברים: **א.** לעניין חילול זרעו. **ב.** גם כהן הדיוט מזהר בגרושה, בשני לאוין, בנישואין, **וגם בבעילה בלי נישואין.** ויוצא לפי זה, **שלדעת הראב"ד, כהן הדיוט שחי עם אשה גרושה בלי קידושין, עובר על לאו של כהונה, ולוקה על לאו זה.**

ובאמת שהרבה ראשונים פירשו את הסוגיא בקדושין (ע"א) כפירושו של הראב"ד. וכבר קדם לו רש"י, שם, בגמרא. והחזיקו בשיטה זו הרמב"ן, שם, וכן המאירי, שם, ועוד.

וכבר כתב המ"מ על הרמב"ם שם, שהראב"ד סובר כרש"י, ושכן כתב הרמב"ן, שגם כהן הדיוט שבעל גרושה, בלי חופה וקידושין, לוקה. והמ"מ שם, הסביר שיטת רבינו, שכהן הדיוט שבעל גרושה חילל את הגרושה ואת זרעו, אך אינו לוקה. משום לא יחלל, כי לא התייחד לאו לכך, כמו בכהן גדול.

שיטת השו"ע

בשו"ע, אה"ע (ז"ב) כתב: "איזו היא חללה, זו שנולדה מאיסורי כהונה, כגון כהן הדיוט שבא על הזונה, או על הגרושה". ולא ברור, אם לדעתו כהן הדיוט זה לוקה, אף על פי שלא קידש הגרושה. ובביאור הגר"א, (שם ס"ק מב) משמע שהשו"ע סובר כרש"י, שגם בבעילה בלי קידושין יש איסור לאו, של כהן וגרושה.

ביאור שיטת הרמב"ם

על כל פנים, הדבר החשוב שיש לאמרו הוא, שגם לפי רבינו, שכהן הדיוט שבעל גרושה, בלי חופה וקידושין, אף על פי שאינו לוקה מדין לא יחלל, בפועל שווה דינו לכהן הדיוט שנשא ובעל גרושה, בכך שהוא מחלל את האשה ואת זרעו. וכך כתב התוס' ר"י הזקן על קידושין, שם שהסביר הסוגיא, כרבינו:

אמנם כהן הדיוט, אם בעל בלא קידושין, אף על פי שזה אסור עליו, ומודה ממנו, ופסלה מן הכהונה, אינו לוקה, כי לא נתבארה האזהרה

וכך כתב החינוך, (מצווה רעד) בעניין כהן גדול שהוזהר לבעול, האסורות לו, אפילו בלי קידושין דלעניין כהן הדיוט, "בעל זונה או גרושה וחללה בלא קידושין, אף על פי

שזה אסור לו, ופוסלו לכהונה, אינו לוקה. מכיון שלא נתבארה המניעה זו מזה בפירוש". ויותר מזה כתב החינוך, שאפילו כהן גדול שבעל גרושה או זונה – חללה. להבדיל מאלמנה שנתוספה לו, יתר על הכהן הדיוט, בלי קידושין: "אבל בעלן בלא קידושין אף על פי שזה אסור לו ופוסלו מן הכהונה, אין לו בזה חיוב מלקות. אלא דינו בזה כמו כהן הדיוט בשוה".

הרי שכהן הדיוט שבעל גרושה בלי חופה וקידושין, דינו לעניין פיסולי כהונה כדין כהן הדיוט שנשא גרושה ובעלה, אלא שאינו לוקה מדין לא יחלל. כאמור, הגרושה נעשית חללה, וזרעו ממנה חללים.

השאלה היא, האם הכהן בעצמו נפסל?

רבינו בפיהמ"ש סוטה (פ"ג מ"ה) כתב: "ואמר, לא יחלל זרעו, זרעו מתחלל. והוא אינו מתחלל. ועניין אינו מתחלל, שאינו נעשה חלל עולם, אלא שהוא פסול".

ואמנם במשנה בכורות (פ"ז מ"ז) שנינו: "אלו כשרין באדם, ופסולין בבהמה. אותו ואת בנו. וטרפה, ויוצא דופן. והנושא נשים בעברה, פסול, עד שידיר הניה. המטמא למתים, פסול עד שיקבל עליו שלא יהיה מטמא למתים". והרמב"ם, בהלכות ביאת המקדש (פ"ו ה"ט) פסק להלכה:

כהן שהיה נשוי נשים בעברה, אינו עובד (=במקדש) עד שידירוהו בית דין על דעת רבים, כדי שלא תהיה לו הפרה. שלא יוסיף לחטא, ועובד ויורד ומגרש. וכן אם היה מטמא למתים, פסול עד שיקבל עליו בבית דין שלא יטמא. ואם עבר ועבד קודם שידיר או שיקבל, אף על פי שהוא נשוי בעברה, לא חלל עבודה.

ובפני הכס"מ, שם היתה נוסחה, "עבודתו פסולה", ולכן פסק שלכתחילה, הכהן שנשא אשה בעבירה, פסול מלעבוד, אבל אם עבד לא חלל. אך הכס"מ העיד, "ובספר מוגה נמצא מחוק עבודתו פסולה. וכתבו במקומו, פסול, והיא הגירסא הנכונה".

הנה כי כן, כהן שנשוי באשה בעבירה, פסול לכתחילה לעבוד בבית"מ, עד שיגרש את אשתו האסורה לו. ומאחר וכבר הוכחנו שגרושה אסורה לכהן, גם בלי

נישואין, הרי שצריכים לפסול אותו לכתחילה לדברים שבקדושה, עד שיתנתק מן האיסור. והנה בשו"ע, או"ח (קכח, מ) נפסק להלכה:

כהן שנשא גרושה, לא ישא כפיו. ואין נוהגין בו קדושה, אפילו לקרות בתורה ראשון. ואפילו גירשה או מתה, פסול עד שידור הנאה, על דעת רבים מהנשים שהוא אסור בהן.

כלומר, לדעת השו"ע, דין כהן שנושא נשים אסורות לו שפסול לתורה ולנשיאת כפיים, כמו למקדש. שלא נוהגין בו קדושה, עד שיגרש אשתו וידיר עצמו ברבים, שלא ישא נשים אסורות לו.
אולם בב"י או"ח, (קנח אותיות מ-מא) כתב:

תנן בפרק שביעי דבכורות (מה יב) הנושא נשים בעבירה פסול עד שידור הנייה. ולא העבירו פסולים הללו הפוסקים, לענין נשיאת כפיים. ואפשר שהטעם, דכיון שאם עבד קודם שידור, או שיקבל עליו, לא חילל, וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות ביאת המקדש (ה"ט), **א"כ נושא הוא כפיו לכתחילה.** וכעין מה שכתבתי גבי שיכור. דכל היכא, דאם נכנס למקדש, פטור, ישא את כפיו. **וכך נראה ממה שכתב הרמב"ם, דאין מונעין אותו.** אבל רבינו מהר"י אבוהב ז"ל, כתב שנראה לו **דלדעת הכל** כהן שהוא נשוי עם גרושה, אין לו לישא כפיו, ואין לו לעלות בתורה, **שהרי בכל שעה עומד במרדו.** ובסימן קלה כתב וזה לשונו, ועוד כתוב משמיה דמר שמואל, כהן שנטמא למתים שאינם משבעה מתי מצווה **במזיד יפסל מן הדוכן ומכל מעלות הכהונה, עד שישוב.** דתנן הנושא נשים בעבירה, פסול עד שידור הנאה, והמטמא מתים עד שיקבל עליו. וגם הרשב"א, כתב בתשובה (ח"ו, סי' כא), **דכהן שנשא גרושה, אין נוהגים בו קדושה, אפילו לקרות בתורה ראשון, ואפילו גירשה או מתה, פסול עד שידור הנאה על דעת רבים...** שהוא

אסור בהן, ודאיתא בבכורות ע"כ. ולעניין הלכה, זכיון דהפוסקים לא התירו בפירוש נקטינן כדברי מר שמואל והרשב"א, שאסרו בפירוש.

הנה כי כן, מרן ר"י קארו פסק כמר שמואל וכהרשב"א ומהר"י אבוהב, **שכהן שנשא אשה האסורה לו, שאין לנהוג בו קדושה. שלא יקרא ראשון בתורה. ולא ישא כפיו.** יש לציין שהרשב"א באותה תשובה כתב שיש לכפות בשוטים הכהן לגרש את אשתו האסורה לו דווקא בגלל שאנו מצווים לקדשו, ואפילו בעל כרחו.

אבל מרן ר"י קארו העלה אפשרות, שלפי הרמב"ם אין איסור לישא כפיו, כיון שהרמב"ם כתב בהלכות נשיאת כפיים שרק עבודה זרה ושפיכות דמים פוסלים את הכהן לנשיאת כפיים, ולא שאר העבירות.

אך אחרי בקשת המחילה, לענ"ד, דעת מהר"י אבוהב, שלדעת הכל, כלומר, גם הרמב"ם יודה שכהן שעומד במרדו במה שהוא נושא אשה אסורה לו, או חי עמה באיסור, והוא עומד במרדו, שלא ישא כפיו. כי רבינו בהלכות תפילה (פ"ט"ו ה"ג) כתב:

העברה כיצד. כהן שהרג את הנפש אפילו בשגגה, אף על פי שעשה תשובה, לא ישא את כפיו... וכהן שעבד עבודה זרה, בין באונס בין בשוגג, אף על פי שעשה תשובה, אינו נושא את כפיו לעולם... וכן כהן שנשתמד לע"ז, אף על פי שחזר בו אינו נושא את כפיו לעולם, ושאר העבירות אין מונעין.

כלומר, אם כהן רצח או עבד עבודה זרה, או נשתמד לעבודה זרה, אפילו חזר בתשובה, הוא מנוע לשאת כפיו לעולם. לא כן שאר עבירות, שאם כהן חילל שבת וחזר בו, רשאי לשאת כפיו. בא על ערוה וחזר בו, רשאי לשאת כפיו. אך רבינו לא אמר שאם כהן עובר עבירה ועומד במרדו, או שהוא חי עם אשה שהיא אסורה לו, שהוא רשאי לשאת כפיו. כי כיון שהוא פוגע בקדושתו, שהרי הוא עושה צאצאיו חללים, והוא מרבה חללים בישראל, והוא עצמו מנוע לכתחילה לעבוד במקדש, יש להימנע מלקדשו, וכמו שחז"ל מנעו ממנו לעבוד במקדש, וחיבוהו לגרש אשתו, ולקבל על

עצמו בנדר ברבים, כדי להרחיקו מן העבירה. כך עלינו למנעו מלשאת כפיו עד שיחזור בו, וישוב לשאת כפיו כשהוא ראוי, ככהן ששומר על קדושתו.

דומה שרעיון זה הוא הכרחי בשיטת הרמב"ם. שהרי הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ט) מנה את המשומד לעבירה אחת להכעיס בכלל המינים שאין להם חלק לעולם הבא. ומשומד להכעיס הוא, כל דשביק היתירא ואכיל איסורא. כמו כהן זה ששביק אשה כשרה לו, וחי עם אשה אסורה לו. והואיל וכהן שחי בעבירה עם אשה אסורה לו, ובא לביהכ"נ ותובע שינהגו בו קדושה, הרי הוא עז פנים שעושה העבירה ביד רמה כיהויקים, שגם הוא כמו המין, שאין לו חלק לעולם הבא, "מפני שהעז מצחו וגילה פניו ולא בוש מדברי תורה" (תשובה, ג, יא).

ובאמת שבשו"ת בני ציון (סימן ו) דן בכהן שחי עם גויה כמה שנים, כמו אשתו. והוליד ממנה בנים חללים, ובשאת נפש רצה לשמש בכהונה, לכל דבר שבקדושה, נשיאת כפיים. ולקרוא ראשון בתורה. וכתב שם, שלפי השו"ע, אסור, אבל לפי הרמב"ם, נראה שמותר, שלא מנה את הנושא נשים בעבירה כפסול לנשיאת כפיים. אך לפי דברינו, אין מקום למסקנתו זו, לאחר בקשת המחילה, כי רבינו מנה רק פיסול עולמי, שפוסלו גם אם חזר בתשובה, משפיות דמים ועבודה זרה, לא כן שאר עבירות, שאינן פוסלות אותו עולמית. אלא הן פוסלות אותו באופן זמני עד שיחזור בתשובה, כל זמן שהוא עומד במרדו.

ראיה לדברינו, מה שכתב רבינו בהלכות תפילה (שם ה"ו):

כהן שלא היה לו דבר מכל אלו הדברים המונעין את נשיאת כפיים, אף על פי שאינו חכם, ואינו מדקדק במצוות, או שהיו הבריות מרננין אחריו, או שלא היה משאו בצדק, הרי זה נושא את כפיו, ואין מונעין אותו. לפי שזו מצות עשה על כל כהן וכהן, שראוי לנשיאת כפיים. ואין אומרים לאדם רשע הוסף רשע והמנע מן המצוות.

ותימה על רבינו, מדוע כתב שהכהן אינו מדקדק במצוות, או שמרננין אחריו. היה לו לכתוב, שידוע לנו בשני עדים שבא על הערוה, או שגזל או שחילל שבת, או שכולם

רואים, שהוא חי עם אשה אסורה לו שנים רבות, ויש לו ממנה בנים חללים, שהוא חילל קדושתם. ובדוגמאות אלו יש רבותא טפיל. אלא ש"מ, כמו שאמרנו שאם הכהן עבר עבירה ממש וחזר בו, הוא ראוי לשאת כפיו. **ואם הוא עומד במרדו אינו יכול לשאת כפיו.** ורק אם המצב מתמשך מתבטא רק ברינון או שאינו מדקדק במצות, ולא נושא ונותן בצדק בדברים אלו, אין מונעין ממנו לשאת את כפיו.

וכל זה בנשיאת כפיים שיש עליו מצוות עשה. כל שכן קריאה בתורה ראשון, שזכותו זאת רק מכח תקנה, מפני דרכי שלום ורק כשכולם שווים, שאם יש ת"ח, הת"ח קודם לו, שבוודאי שאם הכהן מחלל קדושת הכהונה, שאין סיבה להקדימו.

ובאמת שבשו"ת הרמב"ם (בלאו שמת) מובא **נוסח חרם שהרמב"ם החרים כהן שנשא גרושה.** בנוסח של מהדורה זו נכתב **שנשאה בערכאות של גויים, כך שחרם זה כוחו יפה גם לכהן שבעל גרושה וחי עמה בלי חופה וקידושין כדת משה וישראל.** אבל גם אם נשאה כדת משה וישראל, כבר ראינו שלפי שיטת הרמב"ם יש בזה איסור כהונה בלי מלקות, ויש באיסור זה פיסולי כהונה.

על כל פנים החרם היה חמור, והוא נעשה תוך הוצאת הס"ת המקודש, והחרימו בשמו המפורש של הכהן ברבים, ובשם האשה, שהרמב"ם מכנה אותה זונה. והחרים כל מי שישב עמם בתוך ארבע אמותיהם, בין בשמחה בין באבל. והוזהרו שכל מי שישתתף עמם שעלולים הם לכלות יחד עמם, פן יספו בכל חטאתם כמו אצל קורח ועדתו.

והרמב"ם כתב שהסיבה לכך שאותו כהן **עובר על האיסור ביד רמה,** ובכך הוא כאילו מגדף את ה'. והרמב"ם הוסיף, שגם אם יחזרו בהם, אותו כהן ואותה גרושה, צריכים בי"ד להלקות אותם, ולהשביעם בס"ת המקודש, שלא ישוּבו לעשות כאותו המעשה לעולם.

הרי שהרמב"ם התייחס לכהן שחי עם גרושה, בידיעת הכל, כמשומד, שהוא עובר עבירה בפרהסיא ביד רמה, וכן הצריך להשביעם כדין המשנה בבכורות, שהיו מדירים את הכהן שנושא נשים האסורות לו.

וראיתי את תשובתו המקיפה של מרן הגר"ע יוסף שליט"א בשו"ת יביע אומר (ח"ו, או"ח טו) כהן שאינו שומר תורה ומצוות אם יש למנעו מלישא כפיו. וכדרכו בקודש סקר המקורות, ראשונים ואחרונים, ולא הניח פינה שלא דן בה. ושמתני למצוא

מקורות, שתומכים במה שכתבתי לחלק בין רינון לבין עובר עבירה ממש, ובין עובר עבירה ושב, ולבין עומד במרדו. ובין כהן שעבר שאר עבירות, שכל ישראל מוזהרים בהן, ובין כהן שעבר עבירות שהכהנים הוזהרו באופן מיוחד בהן, שלגבי אלה יש להחמיר.

אלא שלענ"ד, אחרי בקשת המחילה, דברי הרמב"ם שאין אומרים לאדם רשע הוסף רשע והמנע מן המצוות, לא נאמרו לכהן שעובר עבירות ממש, אלא רק שיש כלפיו רינונים, ואינו מדקדק במצוות, ואינו נו"נ בצדק. שעל אלה הטעים הרמב"ם שאין אומרים לרשע שיוסיף רשע על רשעתו על ידי שימנע מן המצוות, ואילו הרמב"ם התכוון לכהן שעובר עבירות ממש, וטרם שב מהן, היה לו לכתוב זאת במפורש, משום שיש בהן חידוש גדול. שאין אומרים לרשע שעומד ברשתו, שיוסיף רשע על רשעתו על ידי שימנע מן המצוות.

ולכן, לענ"ד, גם שיטת הרמב"ם תואמת את הנפסק בשו"ע, שכהן שנושא נשים האסורות לו, אינו נושא כפיו, וכל שכן שאין ראוי להקדימו לקרוא ראשון בתורה, עד שישוב בתשובה האמתית. כי הקדמת הכהן לקרוא ראשון בתורה, אינו מעיקר הדין. והיא רק תקנת חכמים משום דרכי שלום. ודווקא כשהכהן והשאר שווים. אך יש ת"ח והכהן עם הארץ, יש להקדים את הת"ח. והרמב"ם בפיהמ"ש, גיטין, תקף את אלו שנהגו להקדים כהן עם ארץ לת"ח. ואם כן, כל שכן שאין להקדים כהן שמחלל קדושת כהונה בריש גלי, ועומד במרדו. והוא הדין לכהן שחי עם גרושה, שכבר הוכחנו שהוא עובר איסור, אלא שאינו לוקה. אבל הוא פוסל את האשה ואת הצאצאים.

ובאמת שהרמב"ם, לשיטתו, שאפילו לגבי ממזר, הרמב"ם התלה את המלקות רק אם הממזר נשא ישראל ובעלה. כלומר גם נישואין וגם בעילה. וכפי שחזר וכתב זאת בסנהדרין (יט, ד, אות קנז): "ממזר שנשא סבת ישראל ובעל".

דבר שקומם עליו את הראב"ד, על איסורי ביאה, שם, שכתב: "כי טעות גדול היא... והדין נותן שהביאה תיאסר, כדי שלא ירבה ממזרות בישראל". אבל הרמב"ם ישיב להראב"ד שהמלקות הוא דווקא בקידושין וביאה, אבל יש איסור, גם כשבעל בלי חופה וקידושין, אלא שאין מלקות, ובוודאי שהולדות ממזרים.